

יחסי ישראל-ארצות הברית

ג'רמי יששכרוף

אג'נדה של שינוי

בעקבות הבחירות האחרונות שהתקיימו בארצות הברית ובישראל, ובעקבותיהן כינון של שתי ממשלות חדשות בתחילת 2009, היה אפשר לצפות את השינויים שאכן חלו בשנה האחרונה באווירה ובמהות ביחסים בין שתי המדינות. סדר היום ממוקד השינוי של הנשיא ברק אובמה, שעמד במוקד מסע הבחירות שלו ונפל על אוזניים קשובות בזירה הפנימית בארצות הברית, התייחס בדרכים שונות לסוגיות של מדיניות חוץ. בין היתר היה אפשר להצביע על המשכיות רבה בנוגע לסוגיית עיראק ובנוגע למדיניות ה"נחשול" (surge) שאומצה לבסוף באפגניסטן.

עם זאת, בכל הנוגע למסלול הישראלי-פלסטיני, החלה להתגבש בממשל החדש התפיסה כי שינוי הוא צו השעה וכי יש להשלים את התהליך המדיני שהזניח הנשיא בוש בשבע שנות כהונתו. כמו ממשלים קודמים שביקשו לבדל את עצמם מקודמיהם ולהדגיש את שינויי המדיניות שיזמו, נטתה גישתו של אובמה להמעט בחשיבות העובדה שאף שהסכסוך הישראלי-פלסטיני בכללותו נותר בלתי פתור, בשטח הושגה התקדמות של ממש מאז השקת יזמת אנאפוליס בסתיו 2007.

בעקבות המפגש באנאפוליס נפתח ערוץ מתמשך של שיחות ישירות בין בכירים בצד הישראלי ובין עמיתיהם בצד הפלסטיני, וזה איזן בין הדיונים בסוגיות הסדר הביניים ובין הסוגיות האמורות לעלות בשיחות על הסדר הקבע, בלי ליצור תחושת משבר או דרמה. מלבד זה, כוחות הביטחון הפלסטיניים, שאומנו על ידי הגנרל קית' דייטון, שיפרו את יכולתם לשמור על החוק ועל הסדר באזורי הפריסה שלהם בגדה המערבית. בין כוחות הביטחון השונים התבססו תיאום ושיתוף פעולה טובים יותר, נרשמה עלייה בהחרמה של נשק בלתי חוקי, ביציבות בערים הפלסטיניות, וכן השקעות

מוגברות, נגישות רבה יותר לסחורות ולאנשים וצמיחה כלכלית מרשימה. מנגד, לצד ההתקדמות הממשית נותרו בעיות כבדות משקל, והיה ברור כי הצדדים זקוקים לזמן נוסף לפני שיהיה אפשר להגיע להסכם.

בישראל, הרגשות שליוו את הבחירות של שנת 2009 היו של שאיפה לשינוי מסוג אחר. העם בישראל עבר בשנים האחרונות שתי מלחמות, בלבנון ובעזה, ואלה לא טיפחו תקווה מופרזת לסיכויי שלום, וכן ניצב בפני שורה ארוכה של סוגיות בעייתיות פנימיות והאיום הגרעיני המתהווה באיראן. מבצע "עופרת יצוקה" ברצועת עזה בתחילת 2009 האפיל על התהליך שהחל באנאפוליס, אף שהרגיעה היחסית בגדה המערבית בזמן המבצע המחישת כי ההתקדמות שהושגה בשטח הייתה אמתית. תוצאות הבחירות הביאו להקמת ממשלת קואליציה חדשה; זו בחרה לגשת לשיחות עם הפלסטינים מנקודת מבט שונה. נאומו של ראש הממשלה נתניהו באוניברסיטת בר אילן בחודש יוני 2009 פרס את משנתו הכוללת לפתרון של שתי מדינות עם הפלסטינים, שמכוחו תוכר ישראל כמדינה יהודית, ואילו המדינה הפלסטינית תפורז מנשק.

מרכיבי שינוי אלה יצרו את התוצאה האירופית והבעייתית משהו. המחלוקת בין ישראל ובין ארצות הברית אשר לסוגיה הפלסטינית התבררו במלוא חריפותן בתקופה שהמצב בשטח השתפר בבירור ולא היה טוב ממנו מאז פרוץ האנתפאדה השנייה בשנת 2000. דומה כי הנסיבות שהתהוו בשנת 2009 הפכו את הסכסוך למחלוקת בין ישראל לארצות הברית והזניקו את סוגיית ירושלים לקדמת הבימה, באופן שאין כמעט ספק כי תבטיח מבוי סתום. ה"משבר" ביחסי ישראל-ארצות הברית התרחש למעשה ללא קשר לשאלה אם על השולחן מונח הסכם ממשי בין ישראל לפלסטינים. מלבד זה, בשלב זה נראה כי ה"משבר" אינו משרת אינטרס אסטרטגי רחב יותר או את תהליך השלום שהוא נועד לקדם.

בו בזמן המשיכו להתחולל באזור שינויים מהותיים שהשפיעו מאוד על האינטרסים של הביטחון הלאומי בארצות הברית ובישראל גם יחד. האתגרים האסטרטגיים שנכחו לשתי המדינות לא היו מעולם גדולים יותר, והצורך בהתייעצויות ובתיאום תכוף ואינטנסיבי לא היה מעולם רב יותר.

היחסים הדו-צדדיים בין ארצות הברית ובין ישראל הם אינטרס אסטרטגי משותף מהמעלה הראשונה, ובהתחשב בהיקף האיומים באזור ובחומרתם, המועד שהתגלע בו המחלוקת הנוכחית לא היה יכול להיות גרוע יותר. עם זאת, דומה כי היבטים מרכזיים של היחסים, בפרט הממדים האסטרטגיים, המשיכו להתקיים ברמת העבודה המקצועית, למרות מתחים שהיו לעתים ברמה הפוליטית הבכירה יותר. אף שהיחסים

הדו־צדדיים חווים קשיים, מדובר בבעיות שניתן להתגבר עליהן, ושתי המדינות הוכיחו בעבר את יכולתן להתגבר על מחלוקות קשות מאלה.

אסטרטגיות נפרדות וחופפות

בעשור האחרון חלו שינויים מהותיים בטווח האינטרסים של ארצות הברית במזרח הקרוב ובמערב אסיה. השינויים כוללים מעורבות פעילה בעיראק, באפגניסטן ובפקיסטן; התמודדות עם איום הגרעין והטילים האיראני; המצב בלבנון, התעצמות חזבאללה, המצב בסוריה ובתימן והאיום הנובע מאל־קאעדה; השטחים הפלסטיניים (הגדה המערבית ועזה), העולם הערבי המתון החש מאיום מאיראן והצורך לשמור על רמת מחירי נפט סבירה. כל האתגרים האלו נעשו מורכבים יותר, והנטל של ההתמודדות עמם על המשאבים ועל הנכסים של ארצות הברית גדל בצורה ניכרת, ללא פתרונות מהירים וקלים בהישג יד.

אף שעדיין ארצות הברית נתפסת כמעצמת העל המובילה בעולם, קיימת נטייה להפחית מהחשיבות ומהמשקל של האתגרים האסטרטגיים הנוכחיים שהיא מתמודדת עימם, אשר מקורם במזרח התיכון, בדרום אסיה וכן בצפון קוראה. בזמנים שכאלה אפילו ארצות הברית תפנה לידידותיה ותצפה מבעלות בריתה לסייע לה בנשיאת הנטל, כשם שבעלות ברית אלה מצפות לתמיכה ולסיוע מצד ארצות הברית בשעותיהן הקשות.

בראייה ישראלית, איום הגרעין האיראני מתעצם בקצב מואץ, בפרט בעקבות ההכרזה האחרונה של איראן על כוונתה להעשיר אורניום לרמה של עשרים אחוזים. בהכרזה זו יש משום התרסה נוספת נגד הקריאות המחייבות, החוזרות ונשנות, של מועצת הביטחון של האו"ם ושל סבא"א לאיראן להשעות את פעילויות ההעשרה והמחזור שלה. איראן תמשיך להשתהות, לשחק על זמן ולהתחמק ממילוי תביעות בינלאומיות לצמצם את פעילויות הגרעין שלה. בכוחה של פעולה נחרצת, מתואמת, נמשכת ומאוחדת בהנהגתן של ארצות הברית, בריטניה, צרפת, גרמניה, רוסיה וסין להשפיע על איראן לשנות את שאיפות הגרעין שלה. אלו הם רגעים הרי גורל למדינת ישראל, שיכריעו אם המירוץ של איראן להשגת נשק גרעיני הוא אכן בלתי נמנע אם לאו.

סדרי יום אסטרטגיים אלה אינם זהים, אך הם חופפים במידה רבה ומושפעים מאזור המזרח התיכון – אזור המשתנה במהירות ומאופיין במגמות ובגורמי הנעה מעוררי דאגה.

מאפיין אזורי שהלך והתברר הוא שהאירועים והאתגרים הפכו קשורים זה בזה במידה גוברת, מלבד השאלה של זיקות פוליטיות מהותיות בין הסוגיות השונות. מכל זווית שנבחר לנתח בה את המצב – כמעט בלתי אפשרי להתעלם למשל ממעורבות צבאית ופוליטית ברורה של איראן בעיראק, באפגניסטן, בלבנון, בסוריה, באזור המפרץ, בשטחים הפלסטיניים (בפרט ברצועת עזה) ובמדבר סיני. מנקודת המבט של ארצות הברית, מעורבות זו של איראן (גם באמצעות באי כוח) השפיעה על מהלך האירועים בעיראק ובאפגניסטן, ומנקודת מבטה של ישראל, מלחמת לבנון השנייה בשנת 2006 ומבצע "עופרת יצוקה" ברצועת עזה בשנים 2008-2009 הם דוגמאות בולטות למעורבות זו. הבנת הזיקה הזו חשובה הן במישור הניתוחי והן לצורך גיבוש מענים פוליטיים ודיפלומטיים, אסטרטגיות נגדיות ויצירת הרתעה.

מנקודת מבטה של ישראל, התנגשויות צבאיות בלבנון ובעזה היו גם בעבר, ואילו סבבי העימות האחרונים בשתי הזירות בהתאמה הם בבירור תוצאה של מעורבות גוברת של איראן, אם באספקת נשק, טילים, רקטות, מערכות צבאיות, הכשרה, דוקטרינה או במתן תמיכה פיננסית ניכרת לחזבאללה בלבנון ולחמאס בעזה. מרכיבי שיתוף הפעולה בין איראן ובין באי כוחה ושותפיה, כמו סוריה, הם רבים ונרחבים הרבה יותר משנראה לציבור. התנגשויות אלה מוגבלות בעיקר לזירה גיאוגרפית מסוימת אך יש להן השלכות רחבות הרבה יותר עבור ישראל, עבור העולם הערבי המתון ועבור ארצות הברית.

סכסוכים א־סימטריים אלה, באמצעות באי כוח, המתחוללים על רקע המרוץ של איראן להשגת נשק גרעיני, יהיו אחד האתגרים המהותיים שיעמדו לפתחן של ארצות הברית וישראל בשנים הקרובות. הם יעמידו במבחן את שיתוף הפעולה האסטרטגי בין שתי המדינות, ויתבעו פתרונות חדשים ויצירתיים. תהליך גיבוש המענים הוא בבחינת עקומות למידה חשובות שישראל וארצות הברית יכולות לחלוק. מענים שכאלה עשויים להתברר כיעילים, אף שדרוש זמן לשם גיבושם, כפי שהודגם באופן שסיכלה ישראל את פיגועי ההתאבדות בזמן האנתפאדה השנייה, משנת 2002 ואילך. דוגמה נוספת לכך הייתה מדיניות ה-surge בעיראק, שהנשיא בוש הכריז עליה בנאומו ב-10 בינואר 2007, ונראה כי שינתה את המצב בעיראק ואת המעורבות השלילית של אינטרסים חיצוניים שם. מרכיב מפתח במהפך זה היה נחישותה של ארצות הברית להקרין נחישות ולנקוט את הצעדים המתחייבים להשגת יעדי ה-surge באמצעות התמודדות עם איראן ועם סוריה והרתעתן.

שמירת ההרתעה מול איראן, סוריה ובאי כוחן תישאר יעד אסטרטגי כבד משקל עבור ארצות הברית ועבור ישראל גם יחד. עדיין הרתעה ושיבוש כוונות יכולים למלא

תפקיד חשוב בכל הקשור בצמצום התכניות לפיתוח נשק להשמדת המוניים ובהענקת האמינות החיונית למאמצים דיפלומטיים נמשכים לריסון תכניות אלה. ההנחה הרווחת הייתה שלמדינות יכולת הרתעה קלאסית פחותה אל מול קבוצות טרור, ואולם משוואה זו משתנה כשקבוצות טרור צוברות כוח ואחריות רבים יותר, המקושרים לרוב עם מדינות, כמו במקרה של חמאס בעזה ושל חזבאללה בלבנון.

שתי האג'נדות האסטרטגיות, של ארצות הברית ושל ישראל, הן כבדות משקל. אי-אפשר לצפות את השתלשלות האירועים בשנה הקרובה ואת המידה שיועמדו בה שתי המדינות למבחן בעיראק, באפגניסטן, ברצועת עזה או בלבנון, ואפילו באיראן, בעקבות הזיקה ההולכת ומתהדקת בין סוגיות אלה. אי-אפשר לשלול אפשרות של סבב עימות נוסף ברצועת עזה או פרובוקציה נוספת של חזבאללה בלבנון. גם אי-אפשר להבטיח שלא תהיה התנגשות רחבה יותר בין איראן ובין ישראל או גרוע מכך – ששלושה תרחישים אלה לא יתרחשו בעת ובעונה אחת. זוהי אחת הסיבות המרכזיות לכך שבכירים מן הצד הישראלי ומן הצד האמריקאי מדברים על הצורך להימנע בנקודת זמן זו מפערי השקפות בין ישראל לארצות הברית.

ניהול היחסים

אין תחליף אמתי לעומק שיתוף הפעולה האסטרטגי בין ישראל ובין ארצות הברית בכמה מישורים שונים. במשך השנים התנהל שיתוף פעולה הדוק בין שתי המדינות בתחום המודיעין, בתחום של אתגרים מבצעיים שונים בהקשר של שדה הקרב הקונבנציונלי, בתחומים של פעולה נגד גורמים מתקוממים, לחימה נגד טרור ונגד הפצת נשק גרעיני, ובתחומים נוספים בעלי השלכות מכריעות על הביטחון הלאומי הכולל. מסיבות אלה יש לשמור ולחזק את היחסים האסטרטגיים בין ישראל ובין ארצות הברית ולעשות מאמץ מתואם למניעת התרחקות בין סדרי היום האסטרטגיים של שתי המדינות.

מרכיבים שיבשרו טובות ליחסים האסטרטגיים כוללים יישום מתמשך של מזכר ההבנות, שנחתם בשנת 2008, למתן סיוע ביטחוני למדינת ישראל בעשור הבא וכן את המשך התיאום בנושא בקורות הייצוא הביטחוני של שתי המדינות למדינות שלישיות. סוגיות נוספות בעלות חשיבות עליונה יהיו חיזוק המחויבות של ארצות הברית ליתרונה הצבאי האיכותי של ישראל והמשך התיאום בין שתי המדינות בנושא יזמות הפיקוח על הנשק ופירוק הנשק. אלו יישארו מרכיבים חיוניים במניעת הכרסום ביכולתה של ישראל להגן על עצמה או להרתיע את יריבותיה.

בהקשר הרחב יותר של היחסים הדו-צדדיים, יש לאזן את הושטת היד של ממשל אובמה לעולם הערבי והמוסלמי במחוות דומות כלפי ישראל, כמו שנהגו ממשלים קודמים. בעמדתו של הציבור בישראל כלפי הממשל חל כרסום, וזה עלול בעתיד להשליך על תפקידה הכולל של ארצות הברית ועל יכולתה לסייע לישראל בחתירה למימוש הזדמנויות של שלום עם שכנותיה. ביקורו האחרון של סגן נשיא ארצות הברית ג'וזף ביידן נועד בראש ובראשונה להושיט יד לציבור הישראלי, אך ההודעה על הרחבת הבנייה בשכונת רמת שלמה בירושלים חיבלה בכוונה זו, והעלתה את המתחים שבין שתי המדינות. תקרית זו אינה צריכה למנוע מאמצים נוספים לשיפור האווירה הכללית בין הממשל הנוכחי לציבור בישראל.

בה בעת, אל לציבור בישראל להתעלם מהעובדה כי יסודות יחסי הביטחון הדו-צדדיים שהזכיר סגן הנשיא ביידן בביקורו בישראל נותרו חזקים וכי המחויבות ה"בלתי מעורערת" של ארצות הברית לביטחונה של ישראל זכתה לאישורם של נשיאי ארצות הברית, ובהם גם הנשיא אובמה. זהו גורם כבד משקל בשימור מעמדה האסטרטגי של ישראל באזור ובעולם, בפרט לנוכח התקרבותה של איראן לסף השגת יכולת גרעינית.

אפשר להניח שרצונה ומחויבותה של ארצות הברית לקדם את המסלול הישראלי-פלסטיני יהיו חזקים ונחושים לא פחות, ויישארו אינטרס אסטרטגי מרכזי של ארצות הברית. כן יש לזכור כי יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני נוגע גם לאינטרסים ביטחוניים רגילים של ישראל. אף שהסיכויים להשגת פריצת דרך ממשית בתהליך המדיני אינם מבטיחים בשלב זה, גישה מתואמת יותר בין ארצות הברית ובין ישראל אשר לשיחות עם הפלסטינים עשויה להתגבש, למרות המתחים של החודשים האחרונים ובעקבות התחלתן של שיחות הקרבה בין הצדדים באמצעות שליחו של אובמה הסנטור מיטשל.

אפשר להצביע על כמה מרכיבים של התלכדות בין גישתה של ארצות הברית ובין גישתה של ישראל, אשר באו לידי ביטוי בנאומו של ראש הממשלה נתניהו באוניברסיטת בר אילן ביוני 2009, לפני שנה, בהחלטה של ישראל להקפיא את הבנייה בהתנחלויות בגדה המערבית, ובתגובתה של מזכירת המדינה קלינטון מ-25 בנובמבר 2009 להחלטת ההקפאה – שנהייתה מאז חלק מהלקסיקון של הממשל בנוגע ליישוב הסכסוך.¹ מזכירת המדינה ציינה:

ההכרזה של ממשלת ישראל מסייעת להתקדם לקראת יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. אנו מאמינים כי באמצעות משא ומתן כן הצדדים יוכלו להסכים על תוצאה שתשים קץ לסכסוך, אשר תגשר בין מטרות

הפלסטינים, הקמת מדינה עצמאית ובת קיימה המבוססת על גבולות 1967, עם חילופי שטחים מוסכמים, ובין מטרתה של ישראל, מדינה יהודית בעלת גבולות מוגנים ומוכרים, המשקפים התפתחויות עתידיות, ואשר יעמדו בדרישות הביטחון של מדינת ישראל. הרשו לי לומר לכל עמי האזור ולעולם: מחויבותנו להשגת פתרון של שתי מדינות החיות זו לצד זו בשלום ובביטחון היא בלתי מתפשרת.

תהליך שלום חיובי ודינמי בין ישראל לשכנותיה נטה על פי רוב לשפר את האווירה ביחסים שבין ארצות הברית לישראל וכן את תחושת המטרה המשותפת. בלי מומנטום חיובי לקראת יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני יאבד זמן יקר, היחסים יצטננו, ואפשר שארצות הברית תתמקד בטיפול בנושאים בוערים אחרים באזור, דוגמת עיראק, אפגניסטן ופקיסטן, וכן איראן – וכל זאת על חשבון המאמץ לחולל פריצת דרך בתהליך המדיני הישראלי-פלסטיני. בהקשר זה יש להדגיש כי יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני יתקבל ללא ספק כהתפתחות אזורית חיובית, אך תהיה לו השפעה מועטה בלבד בנטרול או בהפחתת האיומים הממשיים הנשקפים לארצות הברית ולישראל, לכל אחת בנפרד ולשתיהן גם יחד, בעתיד הקרוב.

עם זאת, בניתוח סופי לא מדובר במשא ומתן בין ישראל ובין ארצות הברית, וכדי שתהליך מדיני יוכל להתקדם ולהצליח, על הצד הפלסטיני, בתמיכתו של העולם הערבי, להשתלב במשוואה. גורמים נוספים, מלבד שליטתן של ישראל ושל ארצות הברית, ישפיעו אף הם על יכולתם של הפלסטינים להתקדם בתהליך. על אף השקט היחסי ברצועת עזה, המצב בה אינו יציב, ועלול בכל רגע להידרדר להסלמה ולעימות מחודשים. בשלב זה אי-אפשר להעריך את משמעויותיו של המצב ההפכפך ברצועה: חמאס ממשיך לקרוא תיגר על הרשות הפלסטינית הלגיטימית בגדה המערבית, לא פחות משהוא קורא תיגר על ישראל. אפשר שאפשרויות רציניות של התקדמות בשיחות בין ישראל לרשות הפלסטינית תהיה עילה לחמאס לשוב ולערער את היציבות בעזה.

המצב בלבנון שקט יחסית גם הוא, ואולם הרגיעה מסתירה התחמשות מחודשת מסיבית של חזבאללה. הארגון שילש את מאגר הטילים והרקטות שהיו ברשותו ערב מלחמת לבנון השנייה, וכעת יש לו כארבעים אלף רקטות. אספקת טילי סקאד והעברת מערכות נשק מתקדמות אחרות מסוריה לחזבאללה, כמו שדווח לאחרונה בעיתונות, עלולות לשנות את ההיקף ואת החומרה של התנגשות נוספת בלבנון. אין ספק שהתפתחויות בכיוון זה ישפיעו גם על האינטרסים של ארצות הברית.

תיאום ציפיות

היבט נוסף של יישוב סכסוכים במזרח התיכון נוגע לציפיות בנוגע לתפקידה של ארצות הברית באזור. רווחת הנחה כפולה כי ברצות ארצות הברית ינוע התהליך קדימה וכי כדי להשיג את אותו מומנטום יש להפעיל לחץ על ישראל. הנחה כפולה זו טופחה וחוזקה בשנים האחרונות. ניתוח היסטורי מעמיק יותר ובחינה של השנה האחרונה בפרט עשויים להוביל למסקנה אחרת, שהנשיא אובמה עצמו הודה בה: ארצות הברית, עם כל כוחה הרב, אינה יכולה להחליף שני צדדים המעוניינים בהצלחת ניסיון הידברות לשלום. כאשר ישראל והצדדים הערביים לסכסוך היו מעוניינים באמת ובתמים בקשר ישיר מכל סיבה שהיא, הם מצאו על פי רוב את הנתביב זה אל זה ללא סיוע מצד ארצות הברית. מלבד זה, מנקודת מבט אמפירית, קשר ישיר עם ישראל הניב על פי רוב תוצאות דיפלומטיות טובות יותר בראייה הערבית לעומת תוצאותיה של הפעלת לחץ מצד ארצות הברית על ישראל.

היסטורית, וגם בתקופה האחרונה, נרשמו מקרים אחדים שהקשר וההזדמנות הראשונית נוצרו בהם בלי שימלאו האמריקאים תפקיד מהותי בטווייטם. מקרים אלה כוללים את המגעים התקופתיים בין ישראל לירדן לפני שנים, המגעים הראשוניים בין ישראל למצרים, אשר סללו את הדרך לביקורו של נשיא מצרים אנואר סאדאת בירושלים ב-1977, לתהליך אוסלו בראשית שנות התשעים, לשלב הסופי של המשא ומתן להסכם שלום בין ישראל לירדן בשנת 1994, ומהעת האחרונה – למגעים התלת-צדדיים בין ישראל ובין סוריה באמצעות טורקיה, המגעים עם מצרים שהובילו ל"רגיעה" בין ישראל ובין חמאס ב-2008, ולמקרים נוספים הנוגעים לעסקאות להחלפת שבויים. כן אפשר לציין כי מהלכים חשובים של ישראל הנוגעים לנסיגה משטחים, כמו הנסיגה החד-צדדית מלבנון בשנת 2000 וההינתקות מרצועת עזה בשנת 2005, נהגו בירושלים ולא במקום אחר.

עם זאת, חשוב לזכור את התפקיד החשוב של הצדדים עצמם ביצירה ובגיבוש של הזדמנויות לקשר ישיר ולשיחות משא ומתן, ותפקידה של ארצות הברית חשוב לא פחות בתמיכה ובגיבוש פורמלי של מגעים ומשא ומתן. התפקיד המרכזי שמילאה ארצות הברית במאמצים להשגת שלום במזרח התיכון מאז שלהי שנות השבעים סייע לצדדים במאמציהם להשגת פיוס אמתי.

בניתוח הסופי, יכולתה של ארצות הברית ליצור הזדמנות לשלום בהיעדר רצון אמתי של הצדדים עצמם מוגבלת. הדגשה מוגזמת את היכולת של ארצות הברית בהקשר זה נוטה להפחית מאחריות הצדדים להתמודדות עם ההחלטות הקשות שעליהם, לא על וושינגטון, לקבל. הערכה מציאותית יותר זו עשויה אף למנוע מצב שארצות הברית

וישראל מתווכחות על סוגיות מרכזיות לתהליך השלום לפני שהן בשלות למשא ומתן ולהסכם בין ישראל ובין הפלסטינים בסיוע ובתמיכה של העולם הערבי. יישוב הסכסוך אינו בהישג יד, אולם אין זה אמור להיות מתכון לחוסר פעולה. תהליך מתמשך של דיאלוג ומשא ומתן בין ישראל ובין הפלסטינים עשוי להתברר כבעל ערך כשלעצמו, וכן הוא עשוי לשרת אינטרסים רחבים יותר של ארצות הברית באזור ולהעניק מעטפת דיפלומטית לעידוד שיתוף פעולה רחב יותר בין ישראל ובין מדינות ערביות מתונות באזור. בסופו של דבר, תהליך פעיל יהיה הבסיס המבטיח ביותר לגיבוש צעדים בוני אימון ולפריצת דרך במועד המתאים.

האתגר המהותי

האתגר האסטרטגי המרכזי עבור ישראל ועבור העולם הערבי המתון הוא איראן. האיום הגלום באיראן גרעינית, המפעילה את כוחה המערער יציבות באמצעות באי כוחה ובאמצעות קבוצות טרור, טומן בחובו השלכות מרחיקות לכת על המשך התפוצה הגרעינית באזור ועל משטר אי-ההפצה העולמי וכן על ביטחון הפיזי ועל יציבותן של מדינות במזרח התיכון. אפילו יישוב עתידי של הסכסוך הישראלי-ערבי עשוי להפוך לגורם אזורי שולי, אם תחצה איראן את הסף הגרעיני. ארצות הברית תעמוד בחודשים הקרובים מול אתגרים אסטרטגיים כבדי משקל בעיראק ובאפגניסטן, ואילו איראן תהיה בראש מעייניהן של בעלות בריתה של ארצות הברית (ישראל ומדינות ערב) באזור בעתיד הקרוב; איראן תהיה גורם מרכזי ומכריע בשיתוף הפעולה האסטרטגי בין ישראל ובין ארצות הברית, כפי שתהיה גם בנוגע ליחסים שבין ארצות הברית ובעלות בריתה הערביות המתונות באזור.

היחסים בין ארצות הברית ובין ישראל עשויים להתקרב אל ספו של רגע מכונן בהקשר הקרוב למה שכינה פוקויאמה "המלחמות הגדולות של הנפש". האם יעיקו האיום האיראני והתהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים על אותה ברית דו-צדדית או ישמשו יעד משותף, אשר יחזק ויבצר את הברית, דוגמת ועידת השלום במדריד ומלחמת המפרץ הראשונה בראשית שנות התשעים?

יש חשיבות מכרעת לכך שהאג'דות האסטרטגיות של שתי המדינות יישארו בטווח ברור זו מזו. האתגר המהותי הניצב בפני היחסים כיום הוא גיבוש אסטרטגיה כוללת, שתהדוף את האיום האיראני, תקדם את הערוץ הישראלי-פלסטיני ותחזק ותייצב את השותפות האסטרטגית בין ארצות הברית ובין ישראל. עומקם של היחסים האסטרטגיים הללו, כמו שהתפתח בשלושים השנים האחרונות, מראה בבירור כי

ג'רמי יששכרופ

ייעוץ ושיפור היחסים אפשרי בהחלט, המציאות האסטרטגית הנוכחית מעידה כי ייעוץ ושיפור היחסים חיוניים ביותר.

הערות

1. Embassy of the United States, <http://usembassy-israel.org.il/exarcjoves/1126b2009.aspx>